

Sonda do praxe slezských spiritistů

SPIRITISTICKÝ POHŘEB

Andrea Hudáková

Spiritistické hnutí u nás prosazovalo jako jednu ze svých hlavních zásad bezkonfesijnost, kterou většina spiritistických spolků působících u nás v době mezi světovými válkami formulovala ve svých stanovách jako podmínku řádného členství. Odpoutání od církve a jejích obřadů se dotýkalo zejména úkonů tradičně spojených se křty, sňatky a pohřby. Bezkonfesijnost spiritistů (ať pouze deklarovaná, či později formálně uskutečněná) ovlivnila nejvýrazněji jejich pohřby, které ve svých počátcích neprobíhaly bez komplikací.

„Tak, jak liší se život spiritisty od života člověka starého řádu ovládaného vášněmi a náruživostmi a spoutaného nevědomostí a fanatismem, tak také zjevný musí být rozdíl mezi pohřbem vědomého spiritisty a pohřbem lektického věřícího té samospasitelné.“¹

Náležitosti spiritistických pohřbů nebyly u nás ve své době systematicky zpracovány ani ustanoveny, jak tomu bylo například u spiritistických seancí,² můžeme je však regionálně částečně rekonstruovat na základě dochovaných zpráv z činnosti spiritistů ve Slezsku. Kromě záznamu v úřední evidenci příslušného Policejního ředitelství lze nalézt několik zmínek zejmé-

na v časopise Spiritistická revue, vydávaném od roku 1920 ve Spiritistickém spolku Bratrství v Radvanicích, který zaznamenal mnoho detailů z každodenní spolkové činnosti spiritistů na Moravě a ve Slezsku.

Z popsaných konkrétních případů se dovídáme, že v dobách Rakouska-Uherska bylo spiritistům ze strany církve bráněno v pohřbívání na obecních hřbitovech. Tento stav ve Slezsku stručně zmiňuje i kronikář obce Radvanice³ (dnes část Ostravy). Spiritisté, kteří odmítali obřad za přítomnosti kněze, bývali podle pamětníků pohřbíváni na místech vyhrazených pro sebevrahy, či dokonce za hřbitovní zdí.⁴ Tato překážka řádného pohřbení byla ve dvacátých letech 20. století odstraněna změnou inter-

konfesijního zákona, který nově zajistil právo na důstojný pohřeb i zesnulým bez církevní příslušnosti.

Spiritistický pohřeb měl viditelně dokladat, že spiritisté nepřísluší k církvi a odmítají všechny „staré“ formy institucionalizované zbožnosti. Pohřby tedy byly konány nejen bez přítomnosti kněží, ale i bez symbolů tradičně spojených s církvi (křížů, svící, obrázků nebo růženců kladených k zesnulému do rakve, zvuku zvonů). V pohřební praxi slezských spiritistů nacházíme dva nové symboly. Spiritistický spolek Bratrství v Radvanicích již ve svých prvních stanovách z roku 1920 upřesnil příležitosti, při nichž je členům dovoleno nosit spolkový odznak, a to „k činnosti spolkem pořádaným a u pohřbů“.⁵ Později jim bylo úředně povoleno i používání praporu, který spolek zamýšlel „používat k pohřbům členů, případně i k průvodům slavnostním spolkem pořádaným.“⁶ Tento rozměrný prapor (viz obrázek na třetí straně obálky) bleděmodré barvy se dvěma uvázanými volně splývajícími stuhami byl připevněný na třímetrové tyči. Poprvé byl nesen v průvodu při pohřbu v červenci 1923 v Karvinně.⁷ V revidovaných stanovách spolku po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava již nošení praporu při pohřbech z pochopitelných důvodů zmíněno není a v činnosti přibývá zřizování „pohřební svépomoci“, zřejmě formou spolkového fondu, z něhož měly být jako pomoc pozůstalým po členech spolku částečně hrazeny náklady spojené s pohřbem.

Na pohřbech svých členů promlouvaly vůdčí osobnosti spolku a z děkovných dopi-

sů pozůstalých (viz text vlevo na třetí straně obálky) čteme, že to byly často přední osobnosti hnutí jako na Moravě a ve Slezsku spoluzakladatel a redaktor měsíčníku Spiritistická revue Jan Rösner. Při loučení se zesnulým v domě i na hřbitově zaznívaly spiritistické písně, interpretované buď několika zpěváky, nebo i celým pěveckým sborem místního či spřáteleného blízkého spiritistického spolku. Hudba hrála ve spolkovém životě československých spiritistů významnou roli. V mnoha spolcích byly zakládány samostatné hudební odbory či pěvecké sbory. Tiskem bylo u nás vydáno i několik sborníků spiritistických písní a podobně jako např. písně v církevních zpěvnících bývají i tyto uspořádané do několika tematických částí podle příležitosti - známe tedy díky tomu i spiritistické pohřební písně (viz text na třetí straně obálky dole). Některé spolky založily i vlastní orchestry či menší instrumentální skupiny, na pohřbech však měl znít pouze sborový zpěv bez doprovodu nástrojů.

Už při umírajícím byl kladen důraz na ticho a klid jako to „nejpotřebnější při odluce ducha od těla“,⁸ tiše a důstojně se měl odehrávat i celý pohřeb: nenařikat nahlas, nejlépe úplně přemoci žal. Smrt je podle spiritismu pouze dočasné rozloučení, smutek by měla zahnat naděje na brzké shledání, jak čteme např. i v radostné vzpomínce na zesnulou členku spolku, která - jak při seanci zaznamenali - k nim promluvila skrze médium: „Byla to její slova, když z úst media slyšeli jsme projev úvah, napomínání, nových postřehů, péče, lásky a povzbuzení. Všichni přítomní jsme ji poznali. Byla to ona!“⁹

Českoslovenští spiritisté také brzy rozšířili okruh těch, kteří u nás začali praktikovat vedle klasických pohřbů do země i moderní pohřby žehem (kromě iniciátorů z okruhu Volné myšlenky¹⁰ to byla např. i nově vzniklá církev československá, v jejíchž chrámech vznikala i první kolumbária). Kremace, která se ve dvacátých letech stala jakýmsi symbolem boje proti tradici a katolicismu, byla propagována také z hygienických a estetických důvodů. Legislativně byl pohřeb žehem na našem území umožněn roku 1919. Nemáme informaci o prvním spiritistickém pohřbu žehem na našem území, zaznamenaná v tisku však byl první takový pohřeb v českém spiritistickém spolku ve Vídni, a to v roce 1924: „Nebylo kněze, svěcení, modlení a nářku ani věnců, pohřeb byl zcela spiritistický. (...) Pohřívání ohněm můžeme smě-

le s přesvědčením všem lidem jen schváliti z velmi vážných důvodů spirituelních i fysických.“¹¹

Toto krátké oznámení zřejmě vyvolalo dotazy čtenářů, redakce časopisu Posel záhrobní totiž následně uveřejnila seznam krematorií v Čechách, která obstarávají pohřby žehem¹² (v té době to byla dvě krematoria v Praze, dále v Pardubicích, Nymburce a Liberci; v témže roce byla později zprovozněna krematoria v Ostravě a Českých Budějovicích). Téměř souběžně bylo ve Spiritistické revui uveřejněno oznámení českého spiritistického spolku ve Vídni, že rakouský kremační spolek Die Flamme stanovil novou výhodnou platovou stupnici pro své členy.¹³ České kremační spolky nebyly s redakcemi těchto spiritistických časopisů v kontaktu.

Spiritistické pohřby žehem se ve Slezsku stejně jako pohřby do země konaly s účastí členů spolku i pěveckého sboru. Narozdíl od výše popsaného pohřbu žehem ve Vídni byly na spiritistických pohřbech u nás k rakvi pohřební věnce pokládány, jak je zřejmé z děkovných zpráv pozůstalých. Jakým způsobem bylo naloženo se zpopelněnými ostatky zesnulých, zda byly urny ukládány do kolumbárií při krematoriích, či na jiná místa, popsáno není.

Žehem byl pohřben i Karel Sezemský, jedna z vůdčích osobností československého spiritistického hnutí. Jeho pohřeb za účasti zástupců spřátelených spolků se konal v prosinci 1936 v krematoriu v Nymburce,¹⁴ kde byl také podle vzpomínky redaktora Spiritistické revue z roku 1939 uložen jeho popel.¹⁵ Karel Sezemský stál již u počátků spiritistické činnosti ve Slezsku a se spolkem Bratrství v Radvanicích udržoval vřelý přátelský kontakt. V reakci na jeho úmrtí máme v tomto spolku doloženu novou praxi - tryznu za zemřelého.

Tato tryzna je popsána jako pietní slavnost s proslovem, hudbou, písněmi, recitacemi básní a předvedením scénického obrazu „Redaktor v záhrobní“.¹⁶ Dochoval se i text a notový záznam písně, kterou jako památku na zesnulého Karla Sezemského složil dirigent dvou pěveckých spiritistických sborů ve Slezsku VI. Čepelák. Slova písně jsou snad trochu těžkopádná, ale mnohé vypovídají. Vyjadřují nejen hluboký obdiv k osobnosti Karla Sezemského, ale v jednoduché zkratce i podstatu nauky a víry spiritistů v osvobození duše člověka a její duchovní pokrok: „Ó, Ty drahý, světlo Tvoji lásky / kéž dnes upevní duši našich svazky. / Tvůj duch se vrátil, vrátil v pra-

vý čas / a uzřel v záři Světla svoji krásnou vlast. / Kéž duše Tvoji láska jde žitím stále s námi / kéž srdcím nese lidským paprsek požehnání / té Pravdy boží, v jejímž mocném jase / duch lidský stoupá výše / k volnosti a spáse.“¹⁷

Poznámky

- 1 Výrazem „samospasitelnou“ autor nazývá církev římsko-katolickou. Autor neuveden. Naše pohřby. *Spiritistická revue*, roč. II, 9/1921, s. 105.
- 2 SEZEMSKÝ, Karel. *Památka půlstoleté činnosti ve spiritismu 1880-1930*. Edice Spirit. Nová Paka 1930, s. 178-182.
- 3 Archiv města Ostravy. Kronika obce Radvanice. 1932, s. 283-284.
- 4 Autor uvádí mnoho takových případů ve Slezsku, konkrétně např. hroby spiritistů ve Stonavě, Bludovicích, Německé Lutyni. RÖSNER, Jan. *Spiritismus ve Slezsku*, Knihovna Spiritistické revue, sv. 5. Radvanice ve Slezsku, 1927, s. 25-26.
- 5 Zemský archiv v Opavě, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, Presidiální spisy, 2. část 1914-1935, karton 1071, sign. 957. Spiritistický spolek Bratrství v Radvanicích, f. 80.
- 6 Tamtéž, f. 82n.
- 7 *Spiritistická revue*, roč. IV, č. 8/1923, rubrika Slezský věstník, s. 91.
- 8 Autor neuveden. Naše pohřby. *Spiritistická revue*, roč. II, 9/1921, s. 104.
- 9 RÖSNER, Jan. Vzpomínáme. *Psychická revue*, roč. XX. 10/1939, s. 111.
- 10 V dubnu 1919 byl zásluhou dlouholeté činnosti Krematoria, spolku pro spalování mrtvých (ustaven v roce 1909 jako odbor české sekce Volné myšlenky - od roku 1930 jako Spolek pro pohřívání žehem (dnes Společnost přátel žehu) přijat zákon č. 180/1919 Sb., který v prvním ze svých dvou paragrafů konstatoval, že „pohřívání ohněm je dovoleno“. Další náležitosti pohřbu žehem byly následně rozpracovány v Nařízení vlády Československé republiky č. 517 ze dne 18.zář. 1919. In. SEDLÁČEK, František (ed.). *Heuréka. Příležitostný tisk k 75. výročí vzniku spolku Krematorium a jeho pokračovatelky Společnosti přátel žehu*. Praha: Svoboda, grafické závody, n. p. 1984, s. 37, 45-46.
- 11 *Posel záhrobní*, roč. XXV, 1/1925, rubrika Drobnosti, s. 14.
- 12 *Posel záhrobní*. roč. XXV, 3/1925, rubrika Drobnosti, s. 47.
- 13 Oznámení ve *Spiritistické revui*, roč. VI., č.2/1925, rubrika Videňská hlídka. s. 24. Die Flamme (Plamen), založený v r. 1885, byl prvním kremačním spolkem na území Rakouska-Uherska.
- 14 (red.) Spisovatel a redaktor Karel Sezemský †. *Posel záhrobní*. roč. XXXVII, č.1/1937, s. 3.
- 15 RÖSNER, Jan. Živá vzpomínka. *Psychická revue*, roč. IX, 11/1939, s. 136.
- 16 Zemský archiv v Opavě, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, Presidiální spisy, 1. část 1914-1935, karton 1071, sign. 957. Spiritistický spolek Bratrství v Radvanicích, f. 63.
- 17 Čepelák, VI. Notový záznam písně „Památce br. Karla Sezemského“. *Psychická revue*, roč. XIX, č. 5/1938, s. 55.

Spiritualist Funeral

As one of its major principles the spiritualist movement promoted the independence from all religions and religious institutions. Breaking away from the church and its ceremonies determined the baptisms, weddings, and funerals of spiritualists. Based on studies of spiritualist communities in Silesia in the first half of the last century, this article describes the course and circumstances of spiritualist funerals and puts emphasis on some of its characteristic features and new symbols.

Mgr. **Andrea Hudáková**, DiS. (*1976), je doktorandkou na katedře religionistiky Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.